

УДК 343.541:316.728

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.36>

ЕВОЛЮЦІЯ ВИДОВИЩНИХ ЗАХОДІВ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кричун А.Ю.,
*здобувач наукового ступеня «доктор філософії» II курсу
відділу аспірантури (ад'юнктури) та докторантури
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

Кричун А.Ю. Еволюція видовищних заходів сексуального характеру: кримінально-правовий аспект.

У статті здійснено комплексне дослідження еволюції видовищних заходів сексуального характеру з позицій кримінального права, з урахуванням історичних передумов, трансформації суспільної моралі, розвитку індустрії розваг та цифрових технологій. Автор акцентує увагу на глибоких цивілізаційних змінах у ставленні до сексуальності в публічному просторі: від сакралізованих еротичних ритуалів у стародавніх культурах до заборон, сформованих під впливом єврейсько-християнських релігійних доктрин, і до сучасного гібридного формату сексуалізованих шоу, перформансів та онлайн-контенту.

Проаналізовано кримінально-правові механізми, спрямовані на обмеження поширення порнографічної продукції, зокрема за участю неповнолітніх. Окрему увагу приділено положенням статей 301, 301-1, 301-2, 156-1, а також 149, 153–156 Кримінального кодексу України. Показано, що українське законодавство не містить чіткого визначення понять «порнографія», «еротика», «видовищний захід сексуального характеру», що унеможливорює однозначну правову кваліфікацію таких дій та відкриває простір для неоднакової судової практики.

У статті критично проаналізовано наслідки втрати чинності Закону України «Про захист суспільної моралі» та підзаконних актів, прийнятих на його виконання, зокрема критеріїв ідентифікації порнографічного контенту. Розкрито колізії, що виникають у сфері правового регулювання контенту на платформах спільного доступу, таких як OnlyFans, Pornhub, а також у форматі онлайн-трансляцій та еротичних вистав.

Зроблено акцент на потребі балансування між свободою художнього та культурного самовираження і необхідністю охорони моральності, прав дитини, недоторканності особистого життя та гідності. Висвітлено потенційні загрози, пов'язані з експлуатацією виконавців сексуалізованих шоу, особливо неповнолітніх, у контексті торгівлі людьми та сексуального рабства.

На основі проведеного аналізу сформульовано висновок про необхідність оновлення кримінального та інформаційного законодавства України шляхом розробки нових дефініцій, чітких класифікацій форм сексуального видовища, диференціації між допустимим і забороненим контентом. Обґрунтовано доцільність міждисциплінарного підходу, який би поєднував юридичні, культурологічні, соціологічні та етичні аспекти, що дозволить сформувати сучасну державну політику у сфері регулювання публічної сексуальності.

Ключові слова: видовищні заходи сексуального характеру, порнографія, еротика, кримінальне право, суспільна мораль, цифрові платформи, правове регулювання, сексуальна експлуатація, неповнолітні, свобода вираження.

Krichun A.Yu. Evolution of entertainment events of a sexual nature: criminal and legal aspect.

The article provides a comprehensive study of the evolution of sexually explicit performances from a criminal law perspective, taking into account historical contexts, transformations of public morality, the development of the entertainment industry, and digital technologies. The author highlights deep civilizational shifts in attitudes toward sexuality in public spaces — from sacral erotic rituals in ancient cultures, through prohibitions shaped by Judeo-Christian doctrines, to contemporary hybrid forms of sexualized shows, performances, and online content.

The article analyzes criminal law mechanisms aimed at restricting the dissemination of pornographic materials, particularly those involving minors. Special attention is given to the provisions of Articles 301, 301-1, 301-2, 156-1, as well as 149, 153–156 of the Criminal Code of Ukraine. It is shown that Ukrainian legislation lacks clear definitions of terms such as “pornography,” “erotica,” and “sexually explicit performance,” making legal qualification ambiguous and enabling inconsistent judicial practice.

The consequences of repealing the Law of Ukraine “On the Protection of Public Morality” and its subordinate acts – particularly the criteria for identifying pornographic content — are critically examined. The article explores the legal challenges arising in the regulation of content on shared-access platforms such as OnlyFans and PornHub, as well as in the context of online broadcasts and erotic performances.

The need to balance freedom of artistic and cultural expression with the protection of morality, children’s rights, personal privacy, and human dignity is emphasized. The article also highlights potential threats linked to the exploitation of performers in sexualized shows — especially minors — within the broader context of human trafficking and sexual slavery.

Based on the conducted analysis, the author concludes that Ukraine’s criminal and information legislation needs to be updated through the development of new definitions, clear classifications of forms of sexual entertainment, and differentiation between permissible and prohibited content. The relevance of an interdisciplinary approach — integrating legal, cultural, sociological, and ethical aspects — is substantiated as a way to shape a modern state policy in the regulation of public sexuality.

Key words: sexually explicit performances, pornography, erotica, criminal law, public morality, digital platforms, legal regulation, sexual exploitation, minors, freedom of expression.

Постановка проблеми. Правове регулювання видовищних заходів сексуального характеру перебуває на перетині фундаментальних категорій: свободи самовираження, захисту суспільної моралі та протидії сексуальній експлуатації. Історичний розвиток ставлення до публічного вираження сексуальності демонструє складну еволюцію — від сакралізації в архаїчних культурах до криміналізації в межах релігійно-етичних доктрин та сучасного нормативного права. У сучасному інформаційно-цифровому середовищі постає новий виклик: з одного боку, суспільство дедалі більше визнає право на тілесну автономію та артистичне вираження; з іншого — наявні загрози торгівлі людьми, сексуальній експлуатації та впливу на моральні орієнтири, особливо молоді, потребують чіткого юридичного реагування. Водночас законодавство України не містить чіткого визначення понять, що стосуються видовищ сексуального характеру, що ускладнює правозастосування, породжує ризики цензури і порушення прав людини.

Метою статті є з’ясування особливостей еволюції видовищних заходів сексуального характеру в контексті трансформації суспільної моралі та аналіз сучасного кримінально-правового регулювання таких явищ в Україні.

Стан опрацювання проблематики. З наукової позиції вивчали або дотично аналізували проблематику видовищ сексуального характеру з точки зору кримінального права, суспільної моралі, прав людини та свободи самовираження, такі науковці: О.І. Бандурка, О.І. Бугера, В.В. Гальцова, Ю.М. Галустян, В.П. Новицька, Ж.В. Петрович, С.В. Романцова, О.В. Швед, Н.С. Юзікова та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Питання правового регулювання видовищних заходів сексуального характеру набуває особливої актуальності в контексті трансформацій суспільної моралі, розвитку індустрії розваг, а також цифровізації інформаційного простору. У сучасному світі відбувається суттєве розширення меж публічного вираження сексуальності, що, з одного боку, сприймається як вияв свободи самовираження, а з іншого — породжує низку правових, етичних та безпекових викликів. Поширення подібних явищ у віртуальному середовищі, через платформи на кшталт OnlyFans, PornHub, Сам-сервісів та соціальних мереж, створює нові зони правової невизначеності та потребує критичного переосмислення чинної нормативної бази. Саме тому актуальним є комплексний аналіз еволюції форм видовищ сексуального характеру через призму кримінально-правового регулювання, з урахуванням історичного контексту, сучасної законодавчої практики та перспектив її вдосконалення.

Історично видовищні заходи сексуального змісту не завжди мали негативне або заборонене забарвлення. У багатьох традиційних культурах сексуальні ритуали, публічні виступи з елементами еротики або навіть відкритої сексуальності були частиною сакрального або культового простору.

Наприклад, у Стародавній Індії, Вавилоні чи Месопотамії ритуали тілесного єднання слугували символом родючості, гармонії з природою і мали сакралізований характер [2, с. 256]. Подібні практики не тільки не заборонялися, а навпаки – віталися як суспільно корисні.

Проте із розвитком релігійних догматів у межах юдейсько-християнської традиції сексуальність почала сприйматися переважно як гріховна, а її публічні прояви – як неприпустимі. Відповідно, з часом відбувається формування правових заборон на публічне оголення, непристойну поведінку, розбещення та інші дії, які вважалися загрозою суспільній моралі. У середньовічній Європі такі заходи вважалися підризом християнських чеснот і каралися як ересь, аморальна поведінка або порушення громадського порядку.

У новітній період сексуальні видовища набули нових форм: від кабаре й бурлеску – до еротичних шоу, порнографічних вистав, виступів у нічних клубах, онлайн-платформах тощо. Їхнє поширення в XX-XXI століттях пов'язане з медіалізацією сексуальності, зростанням ринку розваг, зрушеннями у ставленні до тілесності. Водночас держава, реагуючи на моральні очікування суспільства, зберегла функцію контролю за подібними заходами через механізми кримінального права.

Ключовим нормативно-правовим актом у кримінальній площині України щодо протидії поширенню видовищ сексуального характеру виступають статті Кримінального Кодексу України, а саме:

- Ввезення / виробництво / збут / поширення порно (ст. 301)
- Придбання доступу до дитячої порнографії, її виготовлення / публікація, придбання / зберігання / транспортування (ст. 301-1)
- Здійснення видовищного заходу з залученням неповнолітнього (ст. 301-2).

Згідно з чинною редакцією, кримінально караними є дії, пов'язані з обігом порнографії, особливо з участю неповнолітніх. Однак українське законодавство не містить чіткого визначення «видовищного заходу сексуального характеру», що створює простір для розмитої правозастосовної практики. Немає диференціації між порнографією, еротикою, перформансом, художнім актом і формою культурного самовираження. Така ситуація спричиняє складнощі в межуванні дозволеного і забороненого.

У цьому контексті варто звернути увагу на останні законодавчі новації. Так, дві ключові норми – оновлені положення статей 156-1 та 301-2 Кримінального кодексу України – набули чинності 17 березня 2021 року після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» [3]. Ці положення суттєво посилили відповідальність за використання дітей у порнографії, а також участь неповнолітніх у видовищах сексуального характеру.

Об'єктом злочинних посягань у зазначених випадках виступає система етичних норм, заснованих на традиційних уявленнях суспільства про моральність, гідність, честь і справедливість. Додатковими об'єктами можуть бути психічне здоров'я потерпілих, їх психологічний стан, право на приватність і охорону персональних даних [4].

Предметом таких злочинів визнаються порнографічні матеріали, незалежно від способу їх фіксації: паперові, електронні, фото- чи відеозображення, об'ємні моделі, іграшки тощо. Під заборону підпадає також публічна демонстрація оголених інтимних частин тіла або сексуально відвертих дій під час концертів, театралізованих виступів, масових шоу або онлайн-трансляцій. Кримінальна відповідальність може наставати також за масове розсилання непристойного контенту, рекламу еротизованих матеріалів, публікацію текстів порнографічного змісту або виготовлення відповідної продукції [4].

До 31 березня 2023 року ключовим спеціальним нормативно-правовим актом, що регулював питання обігу порнографічної продукції в Україні, був Закон України «Про захист суспільної моралі» [5]. Згідно з цим Законом, порнографією визнавалося «вульгарне та непристойне зображення статевих актів, демонстрація геніталій, процесів сполучення або натуралістичних малюнків, що не відповідають етичним нормам, принижують гідність і пробуджують низькі інстинкти». Така дефініція, хоча й містила елементи оціночних суджень, виконувала функцію загального орієнтира для ідентифікації порнографічного контенту, враховуючи суспільні уявлення про моральність, прийнятні межі публічного зображення сексуальності та охорону психічного здоров'я громадян.

З прийняттям та набуттям чинності Закону України «Про медіа»[6] від 13.12.2022 р. № 2710-IX втратив силу Закон «Про захист суспільної моралі». Попри те, що новий Закон не містить спеціального визначення порнографії, у ньому збережено імперативну заборону на розповсюдження порнографічних матеріалів у медіа та на платформах спільного доступу до відео (ст. 37, 40). Крім того, Закон передбачає заборону поширення контенту, який заохочує сексуальну експлуатацію, насильство над дітьми, демонструє статеві відносини дітей або використовує образи дітей у видовищних заходах сексуального чи еротичного характеру. Це свідчить про спробу зберегти баланс між гарантіями свободи слова і необхідністю охорони морального порядку, зокрема у сфері захисту прав дітей.

Водночас варто наголосити, що зі скасуванням зазначеного Закону згодом втратили чинність і нормативно-правові акти, що були прийняті на його виконання, зокрема Наказ Міністерства культури України № 212 від 16.03.2018 [7], який визначав критерії ідентифікації порнографічної продукції. Це зумовлено принципом юридичної залежності підзаконного акту від закону, який визначає його правову основу.

Відповідно до вказаного Наказу, порнографічною продукцією визнавалися матеріали, які:

- мають основний зміст або значну частину, що становить демонстрацію статевих органів у збудженому стані чи деталізовану демонстрацію або опис статевого акту;
- містять натуралістичне зображення, максимально наближене до реальної анатомії та фізіології людини;
- створені виключно з метою статевого збудження споживачів [8].

У той же час, еротичні матеріали, що мають естетичну спрямованість, призначені для повнолітньої аудиторії, не є предметом кримінального переслідування за умови дотримання вимог законодавства, зокрема щодо вікових обмежень, маркування та недопущення поширення серед дітей.

Варто також звернути увагу на п. 2 примітки до ст. 156-1 Кримінального кодексу України [1], відповідно до якого дитячою порнографією визнається зображення дитини або особи, яка виглядає як дитина, у сексуалізованому образі, поведінці чи ситуації, а також демонстрація дитячих статевих органів у сексуальному контексті. Це положення є результатом імплементації Лансаротської конвенції та відіграє ключову роль у протидії сексуальній експлуатації дітей, зокрема у віртуальному просторі.

Таким чином, відсутність сучасного, чіткого і системного визначення порнографії на рівні закону створює правову невизначеність у правозастосовній практиці, унеможливорює однаковість підходів до розмежування допустимого й забороненого контенту, ускладнює діяльність судових та правоохоронних органів. У сучасних умовах, коли цифрові технології сприяють швидкому розповсюдженню сексуалізованих матеріалів, така прогалина становить серйозну проблему у сфері захисту моральності, а також прав і свобод осіб, передусім дітей. Це зумовлює об'єктивну необхідність внесення законодавчих змін: або шляхом кодифікації відповідних положень у вигляді нового спеціального закону, або через імплементацію чітких визначень і критеріїв у Кримінальному кодексі України та інших актах, які регулюють інформаційну політику та медіапростір.

Окремої уваги заслуговує питання кваліфікації публічних заходів, що мають сексуальний підтекст, але не містять явних ознак порнографії. Наприклад, еротичні вистави у закладах дозвілля для повнолітніх, приватні еротичні шоу в онлайн-середовищі, виступи у форматі боді-арту або театралізованих перформансів із сексуальними елементами. Відсутність законодавчого регулювання дозволяє зловживати кримінально-правовими інструментами для цензурування таких форм мистецтва, що, у свою чергу, суперечить гарантіям свободи вираження поглядів, передбаченим Конституцією України [9] та міжнародними актами з прав людини (зокрема, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [10]).

Ще одним важливим аспектом є захист учасників таких заходів від експлуатації. У сфері еротичних шоу, стріптизу, онлайн-перформансів часто має місце примус, торгівля людьми, сексуальне рабство, а також втягнення у діяльність неповнолітніх. Тому ефективна кримінально-правова політика має поєднувати свободу для повнолітніх учасників і водночас жорсткі запобіжники для випадків порушення прав і гідності особи. У цьому контексті важливо враховувати статті 149 (торгівля людьми), 301-1 (розповсюдження порнографії за участю дітей), 153–156 (злочини проти статевої свободи та недоторканності) КК України [1].

Висновок. Підсумовуючи, можна констатувати, що еволюція видовищних заходів сексуального характеру – це не лише шлях від ритуалу до цифрового шоу, але й процес формування правових меж допустимого. В умовах динамічної трансформації суспільної моралі кримінальне право має діяти виважено, спрямовано на захист суспільних інтересів без порушення основоположних свобод. Необхідним є оновлення законодавчої термінології, впровадження чітких критеріїв допустимості сексуальних видовищ та розроблення спеціального правового механізму для регулювання таких заходів у публічному та цифровому середовищі. Особливої ваги набуває міждисциплінарний підхід, який би поєднував правові, соціологічні, культурологічні та етичні підходи до проблеми, сприяючи формуванню збалансованої державної політики у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Історія світової культури: Навч. посіб. Керівник авт. колективу Л.Т. Левчук. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Закон України від 18.02.2021 № 1256-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text>.
4. Відповідальність за поширення порнографії. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-poshirennya-pornografii>.
5. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.03 № 1296-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15/ed20031120#Text>.
6. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
7. Про затвердження критеріїв віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер: Наказ Міністерства культури України від 16.03.2018 № 212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-18#Text>.
8. Захищати порно, а не від порно? URL: <https://www.deadlawyers.org/zahyshhaty-porno-a-ne-vid-porno>.
9. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.